

**ZGODOVINA
RAZISKOVANJA RTV
PROGRAMOV IN
OBČINSTVA**

**SLUŽBA ZA ŠTUDIJ PROGRAMA
IN NJENI NASLEDNIKI VIDA ŠROT**

Povzetek

RTV Ljubljana je leta 1970 ustanovila Službo za študij programa (SŠP), ki se je leta 1980 preimenovala v Raziskovanje programov in občinstva (RPO). Oddelek je bil leta 1983 razdeljen na radijski in televizijski del. V prvih desetih letih delovanja je SŠP dvakrat letno izvedla merjenje gledanja televizije in poslušanja radia, ob tem pa še številna anketna ugotavljanja mnenj prebivalstva o radijskih in televizijskih programih, pa tudi o življenjskih navadah in splošnejših družbenih temah. V osemdesetih letih so bila merjenja občinstva redkejša tako za televizijo kot za radio. V letih 1991 do 2006 je radijska skupina izvajala merjenja poslušanja radia in ankete na vedno iste dni v letu. V televizijskem delu raziskovanja je v devetdesetih letih prišlo do iskanja optimalnejših rešitev in do sodelovanja z zunanjimi ponudniki storitev, kar se je izteklo v uporabo telemetričnih podatkov, ki so od leta 2000 na razpolago tudi v Sloveniji. V raziskovalni službi nacionalne RTV je bilo ob pomoči akademskih kadrov izvedenih tudi nekaj uporabnih analiz vsebine programov. Zahvaljujoč vestnemu in sistematičnemu publiciranju rezultatov, se je kot posebna slika svojega časa ohranilo mnogo podatkov tako o občinstvih kot o samih radijskih in televizijskih programih na Slovenskem.

Vida Šrot je bila raziskovalka v Službi za študij programa na RTV Ljubljana in vodja Raziskovanja programov in občinstva na Radiu Slovenija; e-pošta: vida.srot@sedmica.net.

V članku bom opisala organizacijo raziskovanja in nekatera področja delovanja raziskovalne službe za področje občinstva na Radioteleviziji Ljubljana, ki se leta 1991 preimenuje v Radiotelevizijo Slovenija. Ustanovljena je bila kot Služba za študij programa (ŠSP), leta 1980 se je preimenovala v Raziskovanje programov in občinstva (RPO). Do leta 1983 je bil ŠSP oz. RPO organizacijsko enoten oddelek, v letu 1983 pa je bil razdeljen na televizijski in radijski del in podrejen obema programskima vodstvom. Pred to razdelitvijo je bilo v njem zaposlenih 14 delavcev, od tega 9 raziskovalcev.

Radiotelevizija Ljubljana je leta 1970 ustanovila Službo za študij programa (ŠSP), ki je po nekaj mesecih začela delovati s petimi redno zaposlenimi delavci. Lado Pohar, pobudnik ustanovitve ŠSP, je nekaj raziskav občinstva izpeljal z zunanjimi sodelavci že v letu pred formalno ustanovitvijo te službe. Zamisel o oddelku za ugotavljanje odmevnosti na radijske in televizijske programe je vodstvu zavoda prvi predlagal Egon Tomc. Oba pobudnika ustanovitve Službe za študij programa sta bila pred tem dopisnika s sedeža OZN v New Yorku in sta poznala pomen takih servisov v ZDA. Lado Pohar je bil pred odhodom v ZDA (prvi) direktor slovenske televizije.

V splošnih družbenih dokumentih, nastalih v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ni bilo težko najti številnih utemeljitev za ustanovitev anketnega oddelka v javnem zavodu RTV. V enem izmed gradiv za Skupščino zavoda RTV je Lado Pohar kot vodja ŠSP napisal, da »nas programska vsebina našega dela usposablja za instrument družbenega vpliva na oblikovanje programske politike RTV« (Pohar 1975). Na vseh področjih družbenega življenja je veljala tendenca povečevanja družbenega vpliva. Pri tem subjekti te družbe niso bili natančno opredeljeni. Šlo je za procese demokratizacije.

Naš cilj je, da bi zavodu pomagali doseči še večjo odprtost v komuniciranju z občinstvom, temu pa omogočili še pomembnejši programski vpliv, hkrati pa želimo, da bi intuicijo pri dnevnem programiranju ter usmerjanju razvoja politike obeh medijev pri nas dopolnjevali, če že ne nadomeščali z ugotovitvami komunikoloških raziskav in drugimi znanstvenimi izsledki (Pohar 1975).

Tako ambiciozno formulacijo razmerja med raziskavami in programsko politiko je lahko zapisal le ugledni nekdanji direktor televizije. Programski delavci so večinoma dvomili, da bi ugotovitve komunikoloških raziskav in javnomnenjskih anket lahko dopolnjevale ali celo usmerjale programsko politiko. Poharjeva ekipa raziskovalcev je bila mlada in v preiskušnjah raziskovanja prav tako negotova kot tudi mnogi tedanji radijski in televizijski uredniki, ki so skušali doumeti in v programih spremljati družbene trende v napredujoči blaginji in naraščanju pomena prostega časa v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja.

Služba za študij programa je največji del dejavnosti posvečala anketiranju družin RTV naročnikov: ugotavljanju mnenja o televizijskih in radijskih programih in števila njihovih gledalcev in poslušalcev. Dokončna razširitev televizije, tj. števila televizijskih sprejemnikov v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja in njen mogočni vpliv sta povzročila, da je televizijski medij v dejavnosti raziskovalne ekipe zavzemal znatno pomembnejše mesto kot radijski. Od ustanovitve, ko so s Poharjem sodelovali raziskovalci z Inštituta za filozofijo in sociologijo in s tedanje predhodnice današnje Fakultete za družbene vede, je bilo načrtano in izvajano tudi prizadevanje za analizo samih programskih vsebin in komunikatorjev. V dobrih

treh desetletjih obstoja SŠP oziroma RPO je bilo izvedenih približno dvajset analiz vsebin radiotelevizijskih programov in – posredno – tudi komunikatorjev.

Spremljanje gledanosti in poslušanosti

SŠP je kot raziskovalni oddelk pri javni RTV imela mnogo zgledov delovanja, saj so že dolgo pred njo delovali tovrstni oddelki po Evropi, tudi v Beogradu in Zagrebu. Ustanovitelj in njen vodja Lado Pohar je vzdrževal različne strokovne povezave in bil član mednarodnih raziskovalnih združenj. V začetku delovanja SŠP v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo v razvitih državah že uvedeno ugotavljanje gledanosti osrednjih televizijskih programov za vsak dan v letu in zaradi telefonskoelektronskih povezav so uredniki podatke o gledalcih prejšnjega dne prejemali sproti, vsako jutro (to je t. i. telemetrija). To je kot nerešljiva naloga in preveč dolgoročen cilj nekoliko hromilo delovno zagnanost in zadovoljstvo v na novo ustanovljenem oddelku v Ljubljani. Sicer pa je bilo v tistih letih v Sloveniji mnenje, da zaostajamo za razvitim svetom, razširjeno na skoraj vseh družbenih področjih in tudi sprejeto kot politično izhodišče.

Služba se je takoj ob nastanku lotila izvajanja merjenja gledanosti in poslušanosti programov. Merjenje v žargonu raziskovalcev medijev pomeni, da ne vprašujejo anketirancev, kako pogosto v tednu ali koliko ur na dan spremljajo (gledajo, berejo, poslušajo) določen medij, temveč gre za ugotavljanje dejanskega deleža občinstva za konkreten časovni interval, oddajo ali časopis. Rezultat merjenja je za televizijo in radio izražen v »ratingu« (deležu od celotnega občinstva) in »sharu« (deležu od občinstva v konkretnem intervalu) ter seveda v absolutnem številu (v tisoč). Merjenje se lahko izvaja z osebnim ali telefonskim anketiranjem (vpraševanjem po četrtturnih ali polurnih intervalih za konkreten dan), z dnevniki (ko anketiranec za določene datume po časovnih intervalih označi, kdaj je bil v stiku s posameznim medijem) in kot elektronsko merjenje. To zadnje v svetu – za televizijo – poteka že več kot pol stoletja. Izbrana gospodinjstva imajo na sprejemniku vgrajeno napravo in gledalci se »prijavljajo« in »odjavljajo« s pritiskom na gumb. Že več kot dve desetletji podobne naprave uvajajo in uporabljajo tudi za radio, v obliki ročne ure pa za vse tri medije (televizijo, radio in časopise).

Za televizijo je SŠP v letih od 1973 do 1981 kontinuirano dvakrat na leto – spomladi in jeseni – izvedla enotedenska merjenja gledanosti. Vzorec gospodinjstev je bil vsako leto nov, izbran iz datoteke naročnikov radia in televizije. Spomladi so anketarji terensko anketirali in inštruirali družinske člane naročnikov televizije, da so po enem tednu pošto na obrazcih vrnili dnevniške zapise o gledanju televizije. Na pisni poziv je isti vzorec gospodinjstev enako storil jeseni. Prenos podatkov iz vprašalnikov je tedaj potekal z luknjanimi karticami, računalniška obdelava pa zunaj zavoda RTV. Podatki so bili v relativno velikem številu (približno 100) izvodov tedanjega Biltena SŠP objavljeni po dveh do treh mesecih od zajetja. Enotedenska merjenja gledanja televizije so bila izvedena še spomladi leta 1982 in jeseni 1987, v letih 1992 in 1993 pa je skupina RPO za televizijo izvedla tri podobne serije merjenja v sodelovanju z Inštitutom za družbene vede na Fakulteti za družbene vede v Ljubljani.

Merjenja poslušanja radia so od sedemdesetih do začetka osemdesetih let prejšnjega stoletja potekala podobno kot merjenja gledanja televizije, le da je bil skoraj vedno upoštevan le en del dneva (dopoldne, popoldne). Za radio so bili še

bolj kot za televizijo problematični v obrazce vpisani naslovi oddaj. Anketiranci so namreč dobivali v izpolnitev obrazce s časovno mrežo, prirejeno začetkom oddaj na Prvem televizijskem in Prvem radijskem programu. Med občinstvom pa je bil že tedaj Drugi radijski program (program na Valu 202) enako popularen kot Prvi program Radia Ljubljana. V osemdesetih letih je bila za radio v obrazce zato uvedena nevtralna časovna mreža po polurnih oz. četrtturnih intervalih, brez navajanja oddaj. Anketiranci so vpisali oz. označili odgovore o tem, v katerem času so spremljali posamezne radijske programe.

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja so se razmere v Sloveniji zelo spremenile zaradi političnega preobrata, novih ponudnikov na medijskem področju in množične uvedbe osebnih računalnikov v delovne procese. V anketiranju in drugih analizah na medijskem področju je zamudna faza »zunanje« obdelave podatkov postala preteklost. Ob primerni delovni zavzetosti je bilo mogoče tako izvesti ankete in analize v celoti, od zasnove do objave znotraj RTV institucije. Potrebna je bila le še dobra tiskarna, kot je tudi bila skoraj do nedavnega delujoča Tiskarna RTV. Posebno radijski del RPO je po nakupu osebnega računalnika zelo povečal število anket in analiz.

Izvedbe merjenj gledanja televizije na RTV Slovenija so se prav v obdobju hitre komercializacije in porasta števila medijev spreminjale tako, da je bilo čedalje manj dostopnih podatkov tako za širšo javnost kot tudi za zaposlene pod ravniyo glavnih urednikov. Kot sem navedla, je tri merjenja ob asistenci hišne televizijske raziskovalne skupine izvedel še Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij pri Fakulteti za družbene vede v Ljubljani. V letih od 1993 do 1995 so za televizijo potekale interne telefonske ankete. Podatki le-teh so bili dostopni le glavnim urednikom. Sprva so ugotavljale gledanje razvedrilnih oddaj, pozneje pa tudi gledanje TV dnevnika in spremljanje drugih televizijskih programov. V televizijskem delu RPO so prešli v posredovanje rezultatov mednarodnega izvajalca elektronskih merjenj AGB Media, ki je leta 2000 začel delovati tudi v Sloveniji. Uredniki TV Slovenija torej od tedaj naprej dnevno dobivajo podatke o gledanosti posameznih oddaj od AGB Media. Radijska skupina RPO je še pred tem, leta 1996, uvedla tudi merjenje gledanja televizije za šest dni v letu, da bi zbiranje podatkov o radijskem občinstvu vsaj delno dopolnila s podatki o gledanju televizije.

Tričlanska delovna skupina RPO za radio je od leta 1991 do leta 2006 nepretrgano izvajala poštno merjenje poslušanja radia. Podatki so bili zajeti za vsak drugi mesec na isti dan (sredo) v prvi polovici meseca na vedno novih vzorcih gospodinjstev (članih, starih več kot 13 let). Poglavitna načela zajemanja podatkov so bila vse-skozi enaka, s tem, da so bili od leta 1996 na iste dneve podatki ugotavljani tudi za televizijske programe. V prvih petih letih so bila jeseni izvedena primerjalna zajetja podatkov o poslušanju radia za vseh pet delavnikov, v letih od 1998 do 2001 (za radio) tudi za četrtke in, razumljivo, občasno tudi za posebne datume, npr. ponedeljek po volitvah, čas olimpijade ter za posamezne sobote in nedelje.

Zajemanje podatkov v RPO na Radiu Slovenija je potekalo s pomočjo obrazca s časovno mrežo in pripisanimi preprostimi navodili ter s pomočjo vprašalnika. Ta je bil vsebinsko navezan na najsplošnejša družbena dogajanja in razmere, vseboval je dobro poznane in zanimivejše nove oddaje, predvsem pa je bil preprost in prirejen izražanju okusa glede programskih vsebin in stališč do najsplošnejših družbenih problematik. Z raznolikostjo tem je bil vprašalnik instrument doseganja odziva v

vseh skupinah prebivalstva (mladih, starejših, aktivnejših in manj aktivnih, bolj in manj vnetih za spremljanje medijskih vsebin). Rezultati so bili objavljeni praviloma 14 dni po zajetju podatkov, pretežno z vedno enakimi parametri, s poudarki na primerjavah. S preprostimi, tudi grafično opremljenimi prikazi pa je raziskovalna skupina predvsem seznanjala z letnimi trendi na področju spremljanja teh medijev. V primerjavi s komercialnimi in drugimi javnimi ugotavljanji poslušanja in gledanja je bila značilna osredotočenost v konkreten dan, v majhen izsek, medtem ko so agencije, kot so npr. Mediana, Cati, Radiometrija, objavljale povprečja na podlagi številnih dni in številčno velikih vzorcev, s precejšnjim zaostankom za dnevi zajemanja podatkov.

Prikaz nekaterih podatkov iz merjenj gledanja televizije in poslušanja radia

Radio Ljubljana in Televizija Ljubljana sta v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja s svojimi programi pritegovala veliko večino občinstva, čeprav so bili že tedaj na voljo številni lokalni radijski in televizijski programi sosednjih držav. Začetništvo v raziskovanju občinstva je sprva povzročilo metodološko pristransko usmerjenost na programe matične hiše. Šele po nekaj letih so bili v obrazcih do določene mere enakovredno upoštevani vsi programi. V zvezi s televizijskimi programi je tudi pomembno omeniti, da so bila gospodinjstva s signalom in sprejemniki optimalno opremljena komaj malo pred koncem sedemdesetih let. Število naročnikov TV oz. gospodinjstev s televizorjem se je v obdobju od leta 1973 do leta 1981 s 313.000 povzpelo na 515.000.

Merjenje televizijskega občinstva je po številu gledalcev na prvih mestih vedno izkazalo celovečerne filme in televizijske dnevnike. Objavljam podatke o gledalcih TV dnevnika iz merjenj, v okviru katerih so anketiranci prvokrat v obrazce zapisovali podatke o gledanju televizijskih programov. Podatki iz panelnih merjenj so po velikosti nekoliko bolj nihali zaradi različnih odzivov (čeprav največkrat nad 85%) in seveda zaradi delne prikrojenosti vzorca anketirancev, ki so bili voljni še enkrat ali dvakrat po en teden sodelovati v raziskavi.

Preglednica 1: Deleži gledalcev TV dnevnika, TV Ljubljana

Datum	delež v %	število anketirancev
18. do 24. maj 1973	55,6	1.604
15. do 21. marec 1974	51,2	1.791
8. do 14. november 1974	51,6	1.612
18. do 24. april 1975	41,3	1.465
od 18. do 24. maja 1977	50,0	1.315
od 24. do 30. maja 1979	50,7	1.207
od 20. do 26. aprila 1980	64,5	1.045
od 23. do 29. aprila 1981	56,3	910

Viri: Pohar, Kostanjšek in Zaletel 1973; Pohar, Kostanjšek in Prajs 1974a; Pohar, Kostanjšek in Prajs 1974b; Pohar in Kostanjšek 1975; Pohar, Obranovič in Česen 1977; Pohar, Obranovič in Kač 1979; Kostanjšek, Predanič in Kač 1980; Kostanjšek in Predanič 1981.

Radijska skupina RPO, organizirana leta 1983, se je v devetdesetih letih prejšnjega stoletja usmerila na poštno ugotavljanje občinstev za en dan, za vedno isti dan v mesecu, na vedno novih vzorcih prebivalstva. Ta pristop je izpeljevala 16 let, od leta 1991 do leta 2006. Kljub usmerjenosti na »normalne« datume (izogibanju praznikov in njim bližnjih dni) je po naključju odslikala nekaj dni, ko so bili mediji nadpovprečno spremljani (npr. velike snežne padavine, dan popolnega sončnega mrka, vidnega v Sloveniji, dan po terorističnem napadu v New Yorku in dan rešitve alpinista Tomaža Humarja iz stene v Pakistanu). Objavljam enega od prikazov podatkov, ki so zaradi primerljivosti temeljili na preračunih na vse anketirance, ob upoštevanju vseh vrst neodzivov (npr. v vzorcu in neizpolnjeni obrazci). Preglednica 2 kaže čas spremljanja posameznih televizijskih programov, ki bi bil veljaven, če bi vsi prebivalci gledali vse programe.

Preglednica 2: Povprečni čas gledanja televizijskih programov v Sloveniji v letih od 1998 do 2006, nad 13 let, v minutah na dan

Program	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Prvi program TV Slovenija	35	38	34	36	38	41	47	40	46
Drugi program TV Slovenija	18	14	12	11	16	17	12	11	14
POP TV	58	66	58	58	61	63	59	59	66
TV 3		2	2		4				
Kanal A, TV 3 (Prva TV)						18	16	18	17
Kanal A, TV Koper	17	17	15	20	19				
TV Koper, TV Maribor						2	2	2	1
program HTV, Hrvaška	5	4	4	7	6	6	5	6	10
drugi tuji TV programi, lokalne TV	16	14	14	15	15	19	16	15	15
skupni čas gledanja televizije	151	154	139	153	161	166	158	151	169
delež gledanja Prvega in Drugega programa TV Slovenija od celotnega gledanja TV	35%	34%	34%	31%	34%	35%	37%	34%	35%
ŠTEVILO ANKETIRANCEV	1.945	1.832	1.963	1.903	2.057	1.845	1.725	1.774	1.715

Vir: Šrot, Železnikar in Barlič 2007.

Programi osrednje hiše RTV so v devetdesetih letih prejšnjega stoletja izgubili svoj absolutno prevladujoči položaj na medijskem trgu. To ni bila le posledica nove ponudbe programov elektronskih medijev, povečanja števila časopisov in spremenjene, bolj živahne ponudbe možnosti uporabe prostega časa ter številnejših glasbenih in družabnih prireditev. Šlo je tudi za izrazito povečanje števila upokoјencev, povečanih zahtev do posameznika tako na delovnih mestih kot v šolah in iz tega izhajajočih bolj zapletenih družinskih razmer. Del prebivalstva je imel več prostega časa, drugi del pa manj in zaradi preobremenjenosti več potrebe po razvedrilnih, neobremenjujočih medijskih vsebinah. Preglednica 3 prikazuje podatke za radio v enakem preračunu kot preglednica 2, torej kaže čas spremljanja radijskih programov, če bi vsi prebivalci poslušali vse programe.

Radijska skupina RPO je s poštnimi anketami dosegala odzive med 50 in 60 odstotki gospodinjstev, ki so bila za vsako anketo na novo izbrana iz datoteke naročnikov RTV oz. plačnikov prispevka RTV. Dobri odzivi so bili po oceni izvajalcev anket posledica kratkih

Preglednica 3: Povprečni čas poslušanja radijskih programov v Sloveniji v letih od 1998 do 2006, nad 13 let, v minutah na dan

Program	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Prvi program Radia Slovenija	30	30	29	31	33	35	31	22	29
Drugi program Radia Slovenija, Val 202	35	39	31	33	36	30	29	31	26
Tretji program Radia Slovenija, program Ars	1	1	2	2	1	2	1	1	1
program regionalne postaje (Koper, Maribor)	13	14	11	13	11	11	12	9	9
program lokalnih in komercialnih radijskih postaj	54	49	54	68	66	58	63	59	52
program tujih radijskih postaj	5	6	5	6	6	4	7	6	6
skupni čas poslušanja radia	139	139	132	153	152	140	143	129	122
delež poslušanja Prvega in Drugega progr. Radia Slovenija od celotnega poslušanja radia	47%	50%	45%	42%	45%	46%	42%	41%	45%
ŠTEVILO ANKETIRANCEV	1.762	1.728	1.719	1.765	1.900	1.746	1.584	1.598	1.515

Vir: Šrot, Železnikar in Barlič 2007.

preprostih vprašalnikov s široko paleto tem, solidne priljubljenosti Radia Slovenija in stalne uporabe kratkega pismenega opomina za vrnitev vprašalnikov z obrazci. Vzorec anketirancev se je od sestave prebivalstva vedno razlikoval po premajhni zastopanosti anketirancev, starih od 13 do 30 let, ter anketirancev z osnovno šolo. Anketna skupina podatkov ni uteževala, temveč je pomanjkljivosti vzorca popravljala s pogostimi prikazi podatkov po demografskih znakih. Podatki o poslušanju radia in gledanju televizije za minuli dve desetletji so med prebivalstvom, starim od 13 do 30 let, izkazovali čedalje večjo usmerjenost na televizijo in odvrčanje od radijskih in televizijskih programov RTV Slovenija. Stanje v letu 2006 kaže preglednica 4. Odraščanje teh generacij prinaša posledice za to, kako uporabljamo medije, še posebej, če pomislimo na razširjenost interneta. Višanje izobrazbene ravni prebivalstva pa le gre v korist spremljanja programov nacionalnega radia in televizije, saj jim najvišje izobraženi v izbiri programov dajejo prednost.

Preglednica 4: Poslušanje radia in gledanje televizije v letu 2006, v minutah na dan, po starosti

Starost	Vsi radijski programi	Programi Radia Slovenija	Vsi televizijski programi	Programi TV Slovenija
13 do 14 let	28	12	240	56
15 do 20 let	67	16	181	35
21 do 30 let	102	28	167	35
31 do 40 let	108	40	148	34
41 do 50 let	156	64	168	52
51 do 60 let	140	77	177	74
61 do 70 let	117	93	169	85
nad 71 let	134	96	169	84
v celoti	122	65	169	61

Vir: Šrot, Železnikar in Barlič 2007.

Slika RTV občinstva iz anket v letih od 1991 do 2006

SŠP je od svojega začetka spremljanje radia in televizije ugotavljala z vprašalniki o pogostosti poslušanja radia in gledanja televizije, izbiranju programov in oddaj ter o nagnjenjih do posameznih medijskih vsebin. Čeprav bi največji del dejavnosti SŠP, ko je do osemdesetih let delovala pod tem imenom, lahko opredelili kot izvajanje merjenj gledanja televizije in poslušanja radia, tudi teh zbiranj podatkov ni nikoli izpeljala brez dodanega krajšega vprašalnika. Treba je bilo natančno ugotoviti vsaj demografske podatke anketiranca. Z anketiranjem občinstva sta nadaljevali tako televizijska kot radijska skupina v RPO preimenovane SŠP.

Podatki iz poštne ankete radijske skupine so zaradi enakih formulacij vprašanj in načrtovane sezonske razporeditve zajemanja omogočali primerjave tudi v daljših obdobjih. Prva objava rezultatov anket za programske delavce je bila vedno v obliki vpisa deležev odgovorov v original vprašalnika. Tako je bila hkrati objavljena tudi formulacija, oblika in zaporedje vprašanj v poštne anketi, ki tudi vplivajo na razporeditev odgovorov anketirancev.

Kot kaže preglednica 5, so spremljanje medijev, kulturna in rekreativna poraba prostega časa po velikosti udeleženega prebivalstva tudi v daljšem obdobju zelo podobni oz. stalni. Takšne velikosti deležev po posameznih pristočasnih aktivnostih so potrjevale tudi tiste ankete RPO, ki so podrobneje ugotavljale kulturno, športno in rekreativno delovanje prebivalstva.

Preglednica 5: S katerimi dejavnostmi se ukvarjate v prostem času? (odgovori v odstotkih)

	Februar 1996	Februar 2000	Avgust 2002	Avgust 2004
berem časopise, revije	61	59	54	58
berem knjige	28	29	30	29
poslušam radio	61	57	55	54
gledam televizijo	77	75	68	73
poslušam glasbo s kaset in plošč	24	25	22	23
hodim v kino	12	9	9	9
obiskujem prijatelje, sorodnike	36	39	37	34
hodim na izlete, sprehode	29	36	37	33
ukvarjam se s športom	18	22	16	18
obiskujem gledališče, razstave, koncerte	8	10	9	9
hodim na zabavne prireditve, ples, v disko	12	11	9	11
ukvarjam se s hobiem, najljubšim opravilom	12	15	13	19
s čim drugim	6	10	10	8
ne želim odgovoriti	1	0	1	0
imam malo prostega časa, skoraj ga nimam	3	4	6	4
niso odgovorili	2	1	0	2
ŠTEVILO ANKETIRANCEV	741	629	634	557

Vir: Šrot, Predanič in Železnikar 1996b; Šrot, Železnikar in Barlič 2000, 2002a, 2004;
100 % = vsi anketiranci

Tudi podatki o zanimanju za vsebine informativnih oddaj so kazali podobne velikosti deležev in skoraj stalni vrstni red po njihovi velikosti v letih od 1993 do 2003. To prikazuje preglednica 6. Na prvih dveh mestih sta bili vremenska napoved in zanimivosti doma in po svetu. Tega nekateri morda niti ne bi prištevali v vsebino

informativnih oddaj. Da je zanimanje za zunanjo politiko in gospodarstvo v svetu praviloma manjše od zanimanja za slovenska politična in gospodarska dogajanja, so poleg širše vpletenosti množic v politična dogajanja in prelomnosti obdobja povzročili tudi postopno zmanjševanje deleža zunanjepolitičnih tematik v glavnih radijskih in televizijskih informativnih oddajah in tudi spremembe v vrstnem redu teh tem. Tudi v časopisih so naslovi o dogajanjih v tujini od osamosvojitve Slovenije vsaj po površnem opazovanju redkeje na prvih straneh. Čeprav so vprašanja o temah na zelo splošni ravni in so seveda takšni tudi odgovori anketirancev, preglednica v kategorijah znanost in tehnika ter kultura in umetnost kaže nastop mladih, bolj izobraženih generacij, v kategoriji šport pa poleg spremenjenega načina življenja tudi porast športa kot programske zvrsti na radiih in televizijah.

Preglednica 6: Kaj vas v informativnih oddajah Radia Slovenija (1993-1994 -1996), Radia in Televizije (1999-2001-2003) najbolj zanima? (odgovori v odstotkih)

	Oktober 1993	Oktober 1994	Oktober 1996	Avgust 1999	Avgust 2001	Avgust 2003
notranja politika v Sloveniji	40	34	33	37	37	36
vremensko poročilo	47	48	53	59	60	60
gospodarstvo v Sloveniji	35	27	31	34	33	27
kultura in umetnost	10	10	12	15	14	14
zunanja politika in gospodarstvo v svetu	27	23	24	28	29	29
šport	26	27	28	32	34	35
dogajanja v državah bivše Jugoslavije	28	20	15	30		
znanost in tehnika	12	10	10	17	22	20
krajše zanimivosti doma in po svetu	39	38	41	51	57	54
vesti iz vašega kraja, občine, območja	29	31	34	37	43	40
drugo	2	2	1	1	3	2
ne poslušam informativnih oddaj Radia Slovenija	8	15	17			
ne spremljam informativnih oddaj na radiu in televiziji				2	3	3
niso odgovorili	2	3	2	4	3	2
ŠTEVILO ANKETIRANCEV	1.815	1.833	1.558	566	575	626

Vir: Šrot, Predanič in Železnikar 1993, 1994, 1996a; Šrot, Železnikar in Barlič 1999, 2001, 2003.
100 %= vsi anketiranci

Podrobnejši podatki o poslušanju radijskih informativnih oddaj in o gledanju glavnih televizijskih informativnih oddaj, ki jih tu le omenjam, pa že osvetljujejo delno upadanje zanimanja za politiko od sredine devetdesetih let prejšnjega stoletja naprej. To je bila po eni strani posledica pomiritve družbenih razmer in razočaranja nad slovenskim strankarskim življenjem, po drugi strani pa bolj atraktivne, senzacionalistične in razvedrilne ponudbe informacij na komercialnih in delno tudi na nacionalnih televizijskih in radijskih programih. Na splošno pa se je v pičlih petnajstih letih število časopisov, revij, radijskih in televizijskih programov tako povečalo, da so se deleži občinstev za posamezen medij zmanjšali, saj je razpoložljivi čas posameznika za uporabo medijev ostal približno enak.

Naj splošne navedbe o tematiki informativnih oddaj in trditve o relativnosti zmanjševanja občinstev ilustriram z nekaj podatki o poslušalcih posameznih oddaj »Studio ob 17-ih« na Prvem programu Radia Slovenije (delavniki ob 17. uri), ki ponavadi razširja osnove glavnih, aktualnih informacij z razpravo povabljenih gostov in občasno tudi z vprašanji poslušalcev. Preglednica 7 prikazuje deleže poslušalcev tistih oddaj, ki so bile vključene v vprašalnike ob merjenjih poslušanja radia.

Preglednica 7: Izjave o poslušanju posameznih »Studiev ob 17-ih«

TEMA ODDAJ	delež anketirancev v %	število poslušalcev
Cene naftnih derivatov, 31.1.1994	7	105.000
Zasedanje Državnega zbora, 1.2.1994	10	150.000
Socialni pakt, 2.2.1994	3	45.000
Investicijske družbe, 4.2.1994	5	75.000
Vpis na poklicne šole, 6.4.1994	6	90.000
Vpis na srednje šole, 8.4.1994	9	135.000
Nove občine, 14.4.1998	10	150.000
Zaostanki na sodiščih, 15.4.1998	11	165.000
Reforma plačilnega prometa, 16.4.1998	5	75.000
Volilni servis, 17.4.1998 (referendum o novih občinah)	2	30.000
Pregled vloženih kandidatur za lokalne volitve, 14.10.1998	8	120.000
Zagovorniki in nasprotniki gradnje TET 3 Trbovlje, 7.1.1999	16	240.000
Posodabljanje Hidroelektrarne Moste na Gorenj., 11.5.1999	4	60.000
Razvoj slovenskih železnic in širitev Luke Koper, 12.5.1999	3	45.000
Pojav sončnega mrka, 11.8.1999	3	45.000
Povezovanje strank SLS in SKD, 6.9.1999	11	165.000
Občina Koper pred odločbo Ustavnega sodišča, 7.9.1999	3	45.000
Prometna politika, 9.9.1999	7	105.000
Razmere v ljubljanski Operi, 11.10.1999	3	45.000
Novosti v osnovnih šolah, 12.10.1999	2	30.000
Obratovalni čas trgovin, 13.10.1999	6	90.000
Predvolilna strankarska soočenja:		
Slovenska zunanja politika, 25.9.2000	4	60.000
Slovenska zunanja politika, 26.9.2000	4	60.000
Šolstvo, znanost, kultura, 27.9.2000	4	60.000
Šolstvo, znanost, kultura, 28.9.2000	2	30.000
Ustanavljanje občin, 7.6.2001	5	75.000
O delovni zakonodaji, 8.6.2001	8	120.000
Pogovor z dr. Jožetom Mencingerjem, 11.6.2001	9	135.000
Privatizacija bank, 12.6.2001	7	105.000
E-uprava in državljani, 6.5.2002	5	75.000
Lastninjenje zavarovalnic, 7.5.2002	7	105.000
Slovenija in Evropa, 8.5.2002	4	60.000
Kje so odlagališča odpadkov, 9.5.2002	5	75.000
Pogovor s predsednikom vlade dr. Drnovškom, 17.6.2002	13	195.000
Delo na črno, 9.6.2003	12	180.000
Uvajanje transakcijskih računov, 10.6.2003	12	180.000
Priprave na uvedbo 9-letke, 11.6.2003	7	105.000

Vir: Šrot, Železnikar in Barlič 2006.

Radijska skupina RPO je od začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja naprej občasno izvedla tudi posebne ankete med izobraženci. Vodstva njihovih stanovskih društev je prosila za naslove članov in glede na številnost pripravila vzorec. Najprej in največkrat so bili anketirani slovenisti, ki so odgovarjali tudi na vprašanja o radijskem jeziku. Ob sproščeni in ohlapni govorici na novih komercialnih radijskih postajah so se namreč pojavljali dvomi o stopnji normativnosti jezika in govora v nacionalnih radijskih programih. Poglavitni cilj anket med izobraženci pa je bil ugotoviti poznanost in poslušanje Tretjega programa Radia Slovenija, programa Ars in mnenja izobražencev o njem. Preglednica 8 kaže odziv na poštno izvedene ankete in delež poslušalcev Programa Ars v posameznih vzorcih izobražencev.

Preglednica 8: Delež poslušalcev programa ARS v društvih izobražencev

Društvo	Leto anketiranja	Odziv na anketo v %	Število oseb, ki so odgovorile na anketo	Delež poslušalcev* programa Ars v %
slovenisti	1990		110	24
slovenisti	1992	42	223	32
slovenisti	1994	39	115	42
kemiki	1994	46	138	24
glasbeni umetniki	1996	34	52	88
književni prevajalci	1996	49	73	65
psihologi	1996	47	96	27
znanstveni in tehnični prevajalci	1996	41	91	45
slovenisti	1998	56	304	25
ekonomisti	2000	53	195	19
arhitekti	2002	46	170	38

*Posluša enkrat ali več kot enkrat na teden.

Vir: Šrot 2003.

Po rednih anketah RPO med prebivalstvom je štiri odstotke anketirancev vsaj enkrat na teden poslušalo program Ars, to je pomenilo 60.000 poslušalcev. Na podlagi podatkov iz anket RPO v stanovskih društvih in ob upoštevanju statističnih podatkov o diplomantih tehničnih strok in humanistično-družboslovne usmeritve je 30.000 prebivalcev z visoko izobrazbo tudi vsaj enkrat na teden poslušalo program Ars in torej predstavljalo polovico njegovega poslušalstva. Druga polovica poslušalcev je torej izhajala iz skupin z višjo, srednjo in manj kot srednjo izobrazbo. Po moji oceni tudi sedanje poslušanje programa Ars ne more biti manj številno, saj je po eni strani postal aktualnejši v informiranju o kulturi in znanosti, po drugi strani pa se večja delež izobraženega prebivalstva.

Preglednica 9 kaže odgovore na vprašanje o poslušanju posameznih vrst oddaj Tretjega programa, programa Ars v anketi med člani ljubljanskega in mariborskega društva arhitektov. Tudi v drugih društvih izobražencev so ankete ugotovile podobna razmerja med posameznimi vrstami oddaj glede na poslušanost, kot jih ugotavlja anketa med arhitekti. Izobraženci najpogosteje navajajo glasbene oddaje, ki tudi po trajanju, računano na 24 ur, pomenijo 80 % programa.

Preglednica 9: Poslušnost oddaj Tretjega programa Radia Slovenija, 2002

Vrsta oddaj	Odgovori v %
oddaje klasične glasbe	39
prenosi in posnetki koncertov	24
prenosi iz opernih hiš	6
kulturnoinformativne oddaje	22
literarne oddaje	14
radijske igre	7
oddaje izobraževalnega programa	14
eseji, portretne predstavitve	15
drugo	2
ne vem, ne spomnim se	5
ne poslušam Tretjega programa Radia Slovenija, Programa Ars	39
na našem sprejemniku ne slišimo Tretjega programa, Programa Ars	1
niso odgovorili	5
ŠTEVILO ANKETIRANCEV	170

Vir: Šrot, Železnikar in Barlič 2002.

Analize vsebin radiotelevizijskih programov

V nadaljevanju bom predstavila nekatere analize vsebin televizijskih in radijskih programov, ki so bile izvedene v okviru delovanja oddelkov za raziskovanje občinstev in programov znotraj RTV institucije. Če bi bil razvoj SŠP oz. RPO širokopoteznejši, bi tovrstne raziskave pravzaprav morale biti glavno torišče njunega delovanja.

Leta 1973 so na RTV Ljubljana Slavko Splichal, delavci SŠP in 16 analitikov – študentov Fakultete za sociologijo, politologijo in novinarstvo v Ljubljani (FSPN) izvedli raziskavo »Pretok sporočil na radiu in televiziji« (Splichal 1976). Zajeli so 9.102 sporočila, ki so jih v dveh tednih poslale agencije, jugoslovanski RTV centri, novinarji in dopisniki, ter 3.597 sporočil, objavljenih v informativnih oddajah Radiotelevizije Ljubljana. Ker so analizirali tako sama sporočila kot tudi spremenljivke, v katerih so se kazale uredniške odločitve glede uvrstitve sporočil v program, to ni bila samo analiza programskih vsebin, temveč tudi analiza komunikatorjev. Čeprav je po izsledkih analize Radio Ljubljana objavil dosti več sprejetih sporočil (50 %) kot Televizija Ljubljana (29 %), so bili na obeh medijih deleži enominutnih, triminutnih in daljših sporočil zelo podobni. Radio je krajšal sporočila sorazmerno z dolžino prvotnega sporočila, televizija jih je krajšala neodvisno od začetne dolžine. Ljubljanski radio in televizija se v prepustnosti sporočil glede vsebinske usmerjenosti po ugotovitvah analize nista razlikovala.

Raziskava »Socializacijske vsebine na televiziji« (Splichal 1974) je primerjala splošna načela iz Predloga televizijskega programa 1973 za TV Ljubljana s konkretnimi programskimi vsebinami štirih dokumentarno-feljtonskih oddaj v prvih treh mesecih leta 1973: Četrtekovi razgledi, Diagonale, Mi med seboj in Pogovori o Analizirali so 26 oddaj oziroma 23 ur programa. Objava raziskave vsebuje tudi teo-

retska izhodišča za analize vsebine, ki jih je opisal nosilec raziskave, Slavko Splichal s FSPN. Temeljna števna enota je bila tema, sestavljena iz selektorja in zaznavalca dogajanja, akterja, tarče in samega poročanega dogajanja. Analiza je opredeljevala še usmerjenost dogajanja in raven interpretacije. Pokazala je višjo raven interpretacije (razlaganje izjav) za nastopajoče v oddajah – strokovnjake, zvezne in republiške funkcionarje, občane in tujce – kot pa za same novinarje, zaznavalce dogajanj. Seznanami v posameznih skupinah spremenljivk odsevajo značilnosti tedanjega časa, dogajanj in razprav. V spominu mi je ostala anekdota iz pogovora nosilca raziskave z uredniki analiziranih oddaj. Oddaja Mi med seboj je bila po številu udeležencev množična, pogosto se je dogajala v industrijskih dvoranah. Ob omembi nosilca raziskave, da je med nastopajočimi v oddaji evidentiranih malo strokovnjakov, je urednik oddaje vročevrno razložil: «Saj smo inženirje oblačili v modre delovne obleke, da bi bilo na sliki več neposrednih proizvajalcev».

Spomladi leta 1978 so družbenopolitično življenje prepletale priprave na delegatske volitve v delovnih organizacijah in družbenopolitičnih skupnostih in na VIII. kongres Zveze komunistov Slovenije. Ob izvedbi anket med prebivalstvom, v delovnih organizacijah in med delegati je SŠP opravila tudi analizo radijskih in televizijskih informativnih programov za mesec dni (Pohar, Jamnik, Obranovič, Šrot in Vojnovič 1978). V dnevnoinformativnih in aktualnopolitičnih oddajah je analiza ugotovila, da je bila petina posameznih prispevkov oziroma tretjina časa namenjena volilnim in kongresnim temam. Teme, povezane s pripravami na kongres, so bile bolj raznolike kot predvolilne teme. Najpogostejše obravnavane kongresne teme so bile: samoupravni družbenoekonomski odnosi v združenem delu, ukrepi za dinamičnejšo gospodarsko rast, statut Zveze komunistov, politični sistem, marksistična misel in teorija, mednarodna dejavnost. Analiza vsebine dnevnoinformativnih in aktualnopolitičnih oddaj je glede na tedanje družbenopolitične usmeritve vsebovala tudi spremenljivki »odprtost k delovnemu človeku« ter »forumsko in neforumsko« poročanje.

Leta 1981 je ob 40-letnici »vstaje ter socialistične revolucije narodov in narodnosti Jugoslavije« (Obranovič, Ocepek in Pohar 1983) Jugoslovanska radiotelevizija v Portorožu organizirala posvetovanje »Ohranjanje revolucionarnih tradicij v TV programih«. Gradivo, ki ga je zanj pripravila delovna enota RPO na RTV Ljubljana, vsebuje tudi analizo televizijskih programov v letih od 1978 do 1980. Pokazala je 13 % programa z obravnavano tematiko. Pretežno je šlo za igrani program (filmi, drame, nadaljevanke) in delno dokumentarno-feljtonski program. Objava vsebuje tudi podatke o avtorjih, izvajalcih in kratko vsebino petdesetih igranih del z obravnavo revolucionarnih tradicij NOB, posnetih v produkciji TV Ljubljana in predvajanih v letih od 1961 do 1980.

Analize vsebine, ki jih je izvajala sama SŠP, so bile na preprosti ravni frekvenčne analize in merjenja trajanja. Ob koncu sedemdesetih in začetku osemdesetih let je bilo na tej ravni spremljano tudi pisanje slovenskih tiskanih dnevnikov in revije Stop o televiziji in radiu, in sicer za tri mesece vsako leto. Analiza za obdobje od aprila do junija 1978 (Jamnik 1979) je na primer ugotovila 1.390 prispevkov o televiziji in radiu. Štiri petine jih je obravnavalo televizijo. Dve tretjini časopisnih prispevkov so obsegale informacije o prihodnjem (televizijskem) programu, slaba petina je bila kritičnih zapisov. Ti so v polovici primerov obravnavali televizijske aktualnopolitične in dokumentarno-feljtonske oddaje, v četrtini primerov pa

kulturni program v širšem pomenu, ki je v obravnavanem obdobju pomenil pet odstotkov programskega časa.

Analiza »Prispevki o političnih strankah v Radiu Slovenija, september 1990 – januar 1991« (Šrot 1991) je za vsak drugi mesec ugotovila delež poročanja o političnih strankah v najbolj poslušanih dnevnoinformativnih oddajah. Evidentirala je prispevke o političnih strankah iz Slovenije, iz tedaj še drugih jugoslovanskih republik in iz tujine. Po številu prispevkov je poročanje o političnih strankah pomenilo 12 % v septembru 1990, 21 % v novembru 1990 in 8 % v januarju 1991. To so bili torej deleži vseh prispevkov v obravnavanih petih dnevnoinformativnih oddajah Radia Slovenija. Analiza je potrdila, da je poročanje o političnih strankah odvisno od dogajanj in političnega interesa sredine. Poglavitno dogajanje v septembru 1990 je bila zamenjava premiera v Veliki Britaniji, v novembru 1990 dogovarjanje o plebiscitu v Sloveniji in v januarju 1991 Zalivska vojna. Radio Slovenija je po ugotovitvah analize v vsakem od treh mesecev (iz Slovenije) nekoliko več poročal o strankah opozicije kot o strankah na oblasti. Stranke opozicije, ki so izhajale iz prejšnjih družbenopolitičnih organizacij, so v obdobju analize sprejemale številne izjave za javnost, ki so jih mediji seveda objavljali.

Publikacije in uporaba podatkov

Takoj po ustanovitvi oddelka je takratni vodja SŠP Lado Pohar leta 1971 uvedel izdajanje publikacij. Bralci, programski delavci, so jih imenovali »študij programa«, formalno pa so se imenovali *Bilten Službe za študij programa* (*Bilten SŠP*). Načrtovane so bile štiri različne vrste. Zamisel so delavci SŠP oz. RPO izvajali do sredine 90. let, ko so tehnični razvoj publiciranja in druge razmere prinesli hitrejša in po bibliografski opremljenosti manj urejene oblike. Publikacije je po zahtevah zakona urejal uredniški odbor, zunanja oprema je bila enotna, videz platnic je zasnoval Andrej Novak. Tiskarna RTV Slovenija je obvezne izvode publikacij skoraj dve desetletji pošiljala v Narodno in univerzitetno knjižnico v Ljubljani, na razpolago pa so bile tudi v knjižnici tedanje FSPN v Ljubljani.

Uredniški odbor je vsebinsko spremljal skoraj vse izdaje rednih števil in prve izredne številke. Poznejše izdaje so uredili vsakokratni nosilci raziskav, ki so bile v njih objavljene. Redne številke Biltena SŠP so bile od leta 1971 do leta 1980 strokovno glasilo RTV Ljubljana. Članke so pisali pretežno delavci iz kolektiva ter zunanji avtorji, povezani s problematiko radia, televizije, javnosti in raziskovanja množičnih medijev. Izredne številke so objavljale poročila o raziskavah SŠP oziroma RPO. Posebne številke so bile sprva namenjene objavi različnih gradiv in preliminarne rezultate raziskav, sčasoma so prevzele tudi funkcijo izrednih števil. Študijske številke so bile vsebinsko zaokrožene in v enem ali dveh primerih so služile tudi kot študijsko gradivo na FSPN. Ena izmed njih je bila tudi »Bibliografija raziskav radia in televizije, opravljenih v raziskovalnih centrih jugoslovanskih RTV ustanov v letih od 1952 do 1977« (Pohar in Jamnik 1978). Naklada vseh vrst publikacij je segala od 50 do približno 400 izvodov. Prejemali so jih predvsem programski in vodstveni delavci RTV Ljubljana oz. RTV Slovenija. Izšlo je več kot 200 različnih naslovov.

Služba za študij programa na RTV Ljubljana je bila ustanovljena v obdobju pričakanj, da bodo izsledki družbenih znanosti postali podlaga družbenih odločanj in kulturnih načrtovanj. Javnomnenjske ankete in merjenja velikosti

občinstev posameznih programov in oddaj so pripomogli k boljšemu poznavanju družbenega okolja, v katerem so delovali radijski in televizijski programi. Nad dometom tovrstnih raziskav pa so bili razočarani tisti programski delavci, ki so od njih pričakovali odgovore na konkretna vsebinska in oblikovna vprašanja s področja programskih konceptov. Medtem ko se radijski del ustanove tudi ob pritiskih vodstva RTV v osemdesetih in devetdesetih letih ni hotel odpovedati interno izvajanim anketam in merjenjem, je televizijski del postajal do tega vprašanja indolenten prav v obdobju prvih nastopov konkurenčnih slovenskih televizijskih programov. Ustanovitelj Lado Pohar je SŠP oz. RPO načrtoval kot relativno neodvisni od programskih vodstev in v tej usmeritvi tudi vodil delo mladih kadrov. Pretirana neodvisnost je občasno privedla tudi do izoliranosti od delovnih vprašanj zavoda RTV. Stalne racionalizacije poslovanja RTV Slovenija in ponudba izvajalcev anket na trgu so leta 2006 privedle do ukinitve anket na RTV Slovenija.

Sklep

Raziskovalni oddelek na javnopravni ustanovi za oddajanje radijskih in televizijskih programov je v zadnjih treh desetletjih prejšnjega stoletja izvajal terenske, poštno in telefonske ankete in s tem programske delavce ter vodstvene organe seznanjal z velikostjo in raznolikostjo občinstev v Sloveniji. Sedemdeseta in osemdeseta leta 20. stoletja so bila obdobje, ko so radiotelevizijski kadri svoje delo razumeli kot poslanstvo in je bila slika občinstva v njihovih konceptih prej imaginarna kot realna. V teh letih je bilo tudi informiranje razumljeno kot izobraževanje, saj naj v socializmu še ne bi napočilo obdobje splošnega kvalitetnega političnega odločanja. Bilo je le cilj, h kateremu so bila skupno s politiki usmerjena tudi sredstva javnega obveščanja.

Raziskovalni oddelek je zaradi sorazmerno ozkega področja svojega delovanja lahko nekaj prizadevanj usmeril tudi v izpopolnjevanje metodologije. Stalni stik z uporabniki podatkov pa ga je varoval pred preveč drznimi spremembami metod. Te seveda vplivajo na velikosti podatkov in velika nihanja bi omajala kredibilnost oddelka. V manj kot dveh desetletjih je suvereno zmanjšal vzorce anketiranih gospodinjev s 1000 na 250. Žal je njegova strokovna kompetentnost glede vzorčenja doživela zrelost prav v obdobju številnih komercialnih, političnih anketiranj, ko so uporabniki podatkom verjeli tem bolj, čim večje je bilo število anketiranih in so bile druge lastnosti vzorcev zanemarjene. SŠP in RPO pa sta imela za izbiranje vzorcev na voljo odlično datoteko radijskih in televizijskih naročnikov oz. plačnikov RTV prispevka.

Ker so raziskave SŠP oz. RPO potekale v instituciji, od katere so bile te raziskave tudi odvisne, saj je delno določala njihov vsebinski okvir, bi jih po Paulu Felixu Lazarsfeldu lahko uvrstili v administrativno raziskovanje (Lazarsfeld 1941). Za takšno raziskovanje je med drugim značilno, da zbrane podatke uporabljajo za več namenov. Podatke o številih radijskih poslušalcev in televizijskih gledalcev je poleg uredništev uporabljala tudi služba za marketing. Administrativno raziskovanje se od kritičnega raziskovanja razločuje tudi po tem, da prvo ne kritizira institucij, drugo pa jih. A potrebno je zapisati, da so vodstva, uredniki in delavci na RTV instituciji podatke iz anket občasno razumeli tudi kot kritiko delovanja ustanove. V zvezi s tem je bilo v zgodovini raziskovalnega oddelka na RTV tudi mnogo samospraševanj o pristranosti zbiranja podatkov. Odgovor na ta vprašanja je strokovna kompetent-

nost. Najbolj pristrani so – vede ali nevede – slabo usposobljeni izvajalci raziskav, pa če delujejo znotraj ali zunaj institucije, ki te podatke uporablja.

Pomembna je tudi raznolikost v interesih in konceptih poslovnih in uredniških vodstev, različnih splošnih služb in posameznih ustvarjalcev na televiziji in radiu. Ni bilo mogoče kar predvidevati, kakšno informacijo in pomen bodo razbrali iz številčnih rezultatov anket in analiz vsebine programov, niti ni bilo mogoče tega usmerjati z interpretacijami podatkov. Raznolikost dojemanja in sprejemanja podatkov o občinstvu med uporabniki je tako vplivala tudi na metodološke prijeme SŠP oz. RPO. Vsekakor je bila za raziskovalce koristna tako občasna dobra povezanost s programskimi vodstvi kot tudi občasna zgolj formalna obveščenost o njihovih smernicah. To se je spreminjalo ob menjavanju programskih vodstev in politik. Predobro poznavanje ciljev dejavnosti, za katero so namenjeni podatki, vnaša nemetodološke elemente v katerokoli fazo raziskovanja.

SŠP oz. RPO je metodološko in delovno dozorela še v obdobju, ko visok rating, veliko število gledalcev ali poslušalcev ni imelo tako pomembnega mesta v programskih merilih, kot ga ima v tem desetletju. Danes je na razpolago mnogo podatkov o televizijskih gledalcih in radijskih poslušalcih ter tudi mnogo orodij za analize občinstva. Lastno raziskovanje, torej podatki iz anket, ki bi jih izvedla sama raziskovalna služba na RTV Slovenija, pa bi bili tudi v bodoče nenadomestljiva podlaga za analize podatkov, ki jih ustanova sedaj kupuje na trgu, in za vrednotenje uslug, ki jih nudijo komercialne raziskovalne agencije.

Literatura:

- Jamnik, Tilka. 1979. Analiza prispevkov o radiu in televiziji v slovenskem dnevnem tisku in reviji Stop. *Bilten SŠP*, št. 29. Ljubljana: Služba za študij programa, RTV Ljubljana.
- Kostanjšek, Breda, Irena Predanič in Minka Kač. 1980. Barometer gledanja televizije – april 1980. *Bilten SŠP*, št. 37. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, RTV Ljubljana.
- Kostanjšek, Breda in Irena Predanič. 1981. Barometer gledanja televizije – april 1981. *Bilten SŠP*, št. 44. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, RTV Ljubljana.
- Lazarsfeld, Paul F. 1941. Remarks on Administrative and Critical Communications Research. *Studies in Philosophy and Social Sciences* 9, 1, 2-16.
- Obranovič, Stane, Peter Očepek in Lado Pohar. 1983. Revolucionarna tematika v programih TV Ljubljana. *Bilten SŠP*, št. 49. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, RTV Ljubljana.
- Pohar, Lado, Breda Kostanjšek in Saša Zaletel. 1973. Barometer gledanja in poslušanja – maj 1973. *Bilten SŠP*, št. 4. Ljubljana: Služba za študij programa, RTV Ljubljana.
- Pohar, Lado, Aljoša Prajs in Breda Kostanjšek. 1974a. Barometer gledanja in poslušanja – marec 1974. *Bilten SŠP*, št. 7. Ljubljana: Služba za študij programa, RTV Ljubljana.
- Pohar, Lado, Aljoša Prajs in Breda Kostanjšek. 1974b. Barometer gledanja in poslušanja – november 1974. *Bilten SŠP*, št. 10. Ljubljana: Služba za študij programa RTV Ljubljana.
- Pohar, Lado. 1975. *Problematika Službe za študij programa (tipkopis)*. Ljubljana: Služba za študij programa, RTV Ljubljana.
- Pohar, Lado in Breda Kostanjšek. 1975. Barometer gledanja in poslušanja – april 1975. *Bilten SŠP*, št. 12. Ljubljana: Služba za študij programa, RTV Ljubljana.
- Pohar, Lado, Stane Obranič in Irena Česen. 1977. Barometer gledanja televizije – maj 1977. *Bilten SŠP*, št. 22. Ljubljana: Služba za študij programa, RTV Ljubljana.
- Pohar, Lado in Tilka Jamnik. 1978. Bibliografija raziskav radia in televizije, opravljenih v raziskovalnih centrih jugoslovanskih RTV ustanov v letih 1952-1977. *Bilten SŠP*, 7. študijska številka. Ljubljana: Služba za študij programa, RTV Ljubljana.
- Pohar, Lado, Tilka Jamnik, Stane Obranič, Vida Šrot in Maja Vojnovič. 1978. Radio, televizija in tisk ob volitvah in kongresih. *Bilten SŠP*, 8. izredna številka. Ljubljana: Služba za študij programa, RTV Ljubljana.

- Pohar, Lado, Stane Obranovič in Minka Kač. 1979. Barometer gledanja televizije – maj 1979. *Bilten SŠP*, št. 30. Ljubljana: Služba za študij programa, RTV Ljubljana
- Splichal, Slavko. 1974. Socializacijske vsebine na televiziji. *Bilten SŠP*, št. 8. Ljubljana: Služba za študij programa, RTV Ljubljana.
- Splichal, Slavko. 1976. Pretok sporočil na radiu in televiziji. *Bilten SŠP*, št. 17. Ljubljana: Služba za študij programa, RTV Ljubljana.
- Šrot, Vida. 1991. Prispevki o političnih strankah v Radiu Slovenija, september 1990 – januar 1991. *Bilten SŠP*, št. 50. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida, Irena Predanič in Dušan Železnikar. 1993. *Rezultati poštne ankete od 11. do 15. 10. 1993*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida, Irena Predanič in Dušan Železnikar. 1994. *Rezultati poštne ankete od 10. do 14. 10. 1994*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida, Irena Predanič in Dušan Železnikar. 1996a. *Rezultati poštne ankete od 14. do 27. 2. 1996*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida, Irena Predanič in Dušan Železnikar. 1996b. *Rezultati poštne ankete od 14. do 18. 10. 1996*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida, Dušan Železnikar in Tatjana Barlič. 1999. *Rezultati poštne ankete od 11. 8. do 24. 8. 1999*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida, Dušan Železnikar in Tatjana Barlič. 2000. *Rezultati poštne ankete od 16. do 29. 2. 2000*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida, Dušan Železnikar in Tatjana Barlič. 2001. *Rezultati poštne ankete, merjenje poslušanja v sredo 8. 8. 2001, merjenje gledanja v sredo 8. 8. 2001*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida, Dušan Železnikar in Tatjana Barlič. 2002a. *Rezultati poštne ankete in merjenja poslušanja radia in gledanja televizije 7. 8. 2002*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida, Dušan Železnikar in Tatjana Barlič. 2002b. *Poročilo o anketi med arhitekti*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida. 2003. Tretji program Radia Slovenija, Program Ars. *Kričač – glasilo RTV Slovenija*, februar. Ljubljana: RTV Slovenija.
- Šrot, Vida, Dušan Železnikar in Tatjana Barlič. 2003. *Rezultati poštne ankete in merjenja poslušanja radia in gledanja televizije v sredo 13. 8. 2003*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida, Dušan Železnikar in Tatjana Barlič. 2004. *Rezultati poštne ankete in merjenja poslušanja radia in gledanja televizije v nedeljo 29. 8. 2004*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, Radio Slovenija.
- Šrot, Vida, Dušan Železnikar in Tatjana Barlič. 2006. *Oddaja Studio ob 17h, 1976 – 2006*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, RTV Slovenija.
- Šrot, Vida, Dušan Železnikar in Tatjana Barlič. 2007. *Letno poročilo 2006*. Ljubljana: Raziskovanje programov in občinstva, RTV Slovenija.